

комплексу важелів (державних і ринкових) на формування інвестиційного ресурсу України.

Крім того, процеси глобалізації та економічна парадигма повинні бути первинними при визначенні внутрішньо економічної стратегії та моделі поведінки як державних інститутів, так і суб'єктів господарювання для підвищення ефективності інвестиційних ресурсів в забезпечення економічної безпеки.

Проведений аналіз структури інвестиційного ресурсу України (до того ж не за всіма його складовими) дають підстави очікувати, що процес економічного зростання в Україні може виявитися не тривалим, оскільки достатньою мірою не ґрунтується на дії необхідних фундаментальних чинників. І хоч ми розглянули домінуючі тенденції лише в інвестиційній сфері, проте результатів цього аналізу достатньо, щоб зробити такий висновок.

Уже очевидно, що в Україні поступово формується економічна структура, у якій значну роль в будь-якому разі відіграватиме транснаціональний капітал (західний та/або російський). В остаточному підсумку

присутність ТНК відчують не тільки окремі області і сегменти ринку. Транснаціональний капітал вплине на економіку і політику в цілому. За таких обставин єдиним конструктивним кроком може стати розробка комплексної системи законодавства, що регламентує діяльність ТНК в Україні і визначає взаємні права та зобов'язання транснаціональних корпорацій та української держави. Здатність української політичної та економічної еліти свідомо діяти в умовах «примусової глобалізації» стане індикатором її політичної зрілості та здатності забезпечувати економічну безпеку держави.

Література

1. Болховітінова О.Ю., Довганюк Л.В. Економічні засади і напрямки реформування амортизаційної політики // Економіка і прогнозування. – №2. – 2000. – С.43.
2. Онишко С.В. Структура інвестиційного ресурсу України та перспективи економічного росту // Актуальні проблеми економіки. – № 2. – 2002. – С.18-24.

В.Є. МОМОТ,

Дніпропетровський університет економіки і права

ЕВОЛЮЦІЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Світовий клас в організації виробництва (World Class Manufacturing – WCM [1], ВСК) вимагає насамперед упровадження нових підходів до управління підприємством та нового рівня використання досягнень у галузі інформаційних технологій. Вихід на світовий рівень забезпечується на основі ефективного використання сучасних здобутків наукового менеджменту і форму-

вання стратегічного мислення, що враховує еволюцію ринкових відносин, розробок комплексних методів створення та освоєння виробництва, маркетингу та розподілу нових продуктів, а також створення організаційних структур, що є безумовно стійкими по відношенню до нестабільності економічного середовища.

Світовий клас означає насамперед забезпечення високої гнучкості виробничої системи та розмаїтості продукції, що випускається. Але, як будь-яка нова система уявлень у промисловому менеджменті, він має границі ефективного застосування.

Багато західних підприємств, які почали сліпо копіювати японський досвід та японські системи організації виробництва, що належать до ВСК, зіштовхнулися з серйозним опором та навіть блокуванням розвитку. Якби обмеження, що пов'язані зі спробами досягнення світового класу були заздалегідь відомі практикам, то можна було заощадити масу часу й коштів. Процес входження багатьох підприємств до світової еліти був би значно спрощеним. Однак пройде ще багато часу, поки будуть виявлені всі перешкоди й пастки на шляху до світового класу організації виробництва. Та навпаки, вже відомі деякі проблеми, що виникають після переходу до ВСК.

Тому для вітчизняної промисловості, що знаходиться на самому початку шляху до ВСК, великий інтерес становить вивчення цих проблем, що загрожують підприємству після успішного виходу на світовий рівень виробництва. Ці проблеми можна розділити на п'ять основних груп:

- стрибок у технології виробництва і споживчих властивостей продукту;
- консолідація споживчого попиту;
- інформаційні перевантаження;
- скорочення довжини циклу розробки виробу;
- скорочення довжини життєвого циклу виробу.

Усі ці фактори об'єктивно ведуть до необхідності обмеження розмаїтості продуктів, що випускаються підприємством, та до необхідності зниження гнучкості підприємства.

Розглянемо докладніше кожен з перерахованих груп.

І. Виробництво світового класу орієнтоване на швидке впровадження нових технологій та конструктивних інновацій,

що складає його основну перевагу. Однак на певних етапах можуть відбуватися настільки радикальні стрибки у технології виробництва або настільки принципові конструктивні інновації, що розроблений продукт буде мати великий «запас сучасності». На протязі тривалого часу не знадобиться розробляти й освоювати новий продукт. У даному випадку всі переваги ВСК зникають і, навпаки, недоліки, що пов'язані з малою пристосованістю до масового виробництва, стають досить відчутні. Слід зазначити, що сама філософія світового класу, яку спрямовано на прискорення технічного прогресу, є й головною причиною цього положення.

II. Виробництво світового класу, що здатне пропонувати споживачам товари, асортимент яких обновляється протягом досить короткого періоду, зрештою, може зіштовхнутися із ситуацією, коли реальні потреби у модернізації продуктів будуть вичерпані й покупці стануть прагнути до консолідації попиту, тобто до звуження його розмаїтості. Це вже відбувається у розвинених ринкових країнах. Іноді несприйняття ринком нових, «поліпшених» продуктів приймає форми, що загрожують стабільності ринкових позицій adeptів світового класу. Знову підступування темпів прогресу, якого вимагає світовий клас виробництва, є причиною даної проблеми. Однак, на відміну від проблем першої групи, цю проблему можна послабити за рахунок певного ускладнення технічної політики підприємства, а саме, за рахунок:

- "затягування" періоду продажів та часу гарантійного обслуговування й технічної підтримки "старих" продуктів;
- спеціальної рекламної кампанії, сконцентрованої на довговічності й високому рівні споживчих властивостей "старих" продуктів;
- можливості *up-grade'a*, тобто модернізації "старих" продуктів до рівня, що відповідає усім останнім інноваціям.

III. *Виробництво світового класу будуватиметься не тільки на обробці маси різноманітної інформації, що надходить на підприємства з ринку, але і на впровадженні великого обсягу інформації на ринок.* Як і у випадку з двома попередніми проблемами, обсяг інформації, яка надходить до ринку, що зріс завдяки частим інноваціям, може стати надмірним. І тоді покупець перестає сприймати інформацію та втрачає можливість розрізнити як продукцію різних фірм, так і послідовні покоління продуктів однієї й тієї ж фірми. Це, у свою чергу, призводить до реального звуження діапазону попиту. Потенційний клієнт, що є перевантажений інформацією, зробить свій вибір на користь продукту, який менш насичений технічними новинками й, отже, є більш простим з погляду з'ясування відносних переваг та недоліків. Можна запропонувати два основних шляхи боротьби з появою надлишкової інформації:

- зосередження зусиль по поліпшенню й модернізації конструкції на певних експлуатаційних характеристиках продукту, що становлять найбільший інтерес для потенційних споживачів;

- максимальне спрощення інформації, що служить потенційним споживачам підставою для вибору товару.

IV. *Виробництво світового класу базується на суттєвому скороченні тривалості циклу розробки та впровадження продукту у відповідь на збільшення нестабільності ринкової ситуації.* Можна уявити собі випадок, коли підприємство-адепт світового класу виробництва вичерпує свої можливості по скороченню циклу розробки. У цьому випадку стає неможливим впроваджувати нововведення зі частотою, що задається ринком. Така межа, безсумнівно, існує для будь-якого підприємства. У випадку її досягнення підприємство має три альтернативних лінії поведінки:

- фіксація циклу розробки на колишньому рівні та збереження частоти відновлення продукції, якої досягло підприємст-

во. Малоімовірно, що такий підхід знизить гнучкість підприємства, звузить розмаїтість продукції, яку воно пропонує на ринку. Навпаки, у такий спосіб підприємство домагається певної стабільності, що зберігається, якщо не відбудеться кардинальних змін ринкової ситуації.

- створення паралельних груп розробки, що відповідають за послідовні версії продукту. Даний підхід значно підвищить гнучкість підприємства, однак утримання декількох незалежних груп розроблювачів є досить коштовним, а одночасна робота над різними варіантами того самого продукту неминуче викликає проблеми з комунікацією та внутрішньою конкуренцією у підприємстві.

- спроба пошуку резервів скорочення циклу розробки. В ідеалі час розробок можна звести до нуля, хоча реальний цикл розробки у будь-якому випадку буде мати скінчену тривалість. Таким чином, миттєвий цикл слід розглядати як мету робіт з інтенсифікації процесу розробки нового виробу, необхідність досягнення якої завжди повинна порівнюватися з витратами коштів.

Приймаючи до уваги відзначені проблеми, жоден із трьох шляхів не може гарантувати підприємству довгострокового успіху. Швидше за все, найкращі результати принесе розшарування робіт зі створення і реалізації нових продуктів на наступні рівні:

А) "розширювальні" інновації – розробка параметричного ряду продуктів одного покоління, що мають індивідуалізовані властивості, тобто є пристосованими до потреб окремих груп покупців;

В) послідовні інновації – розробка нових поколінь продуктів з урахуванням останніх досягнень техніки й технології, що дозволяють досягти послідовного поліпшення споживчих властивостей продукту;

С) стрибкоподібні інновації – розробка нових продуктів, технологій, конструктивних принципів і т.п., що явно випереджа-

ють існуючі потреби ринку, та є здатними активно формувати майбутній попит на продукцію фірми.

Розшарування діяльності по розробці продукту на три вказані рівні дозволяє *взагалі відмовитися від поняття «цикл розробки»* й, отже, вилучити вплив його тривалості на положення підприємства на ринку. Дійсно, усі роботи на виділених рівнях можна проводити незалежно друг від друга, уникаючи у такий спосіб внутрішньої конкуренції та слабкої координації. Разом з тим, певний паралелізм не приводить до небезпечного дублювання служб розробки, тому що *роботи на окремому рівні не дають закінченої конструкції* нового виробу. Децентралізація управління розробками є помітним (але єдиним) недоліком такого підходу.

V. Виробництво світового класу виникло як відповідь на значне скорочення життєвого циклу продуктів та низьку ефективність масового виробництва за даних умов. Негативний вплив надмірно частого відновлення продуктів, що полягає у консолідації попиту, вже був розглянутий. Це – зовнішній фактор, що діє з боку ринку. Слід зазначити, що короткий життєвий цикл веде до появи ще й внутрішнього негативного фактора. Це – внутрішня конкуренція (або – автоконкуренція). Розглянемо докладніше вплив цього фактора. Якщо підприємство суттєво скоротило життєвий цикл виробу та розширює свої прибутки тільки за рахунок росту обсягів продажів, що відповідає початковому етапові життєвого циклу виробу, то утвориться т.зв. "пузир" доходів, що ростуть у міру скорочення життєвого циклу виробу. Після того, як скорочення життєвого циклу припиниться (а це неминуче в будь-якому випадку), "пузир" лопається, та підприємство, що обрало таку стратегію розвитку, може швидко втратити колишні темпи зростання прибутків. Така сумна доля загрожує насамперед підприємствам, що працюють у високотехнологічних галузях зі значними темпами

НТП. Одним з можливих рецептів запобігання подібної кризової ситуації є штучне продовження життєвого циклу параметричного ряду продуктів за рахунок врахування розподілу вимог потенційних покупців до різних експлуатаційних характеристик продуктів.

У такому випадку замість того, щоб прагнути продати свої продукти якомога швидше, компанія навмисно затримує них на ринку, бажаючи залучити споживачів, що традиційно віддавали перевагу більш "повільним" конкурентам, які забезпечували набагато низькіший рівень інновацій. Отже, на тлі загального скорочення життєвого циклу, в асортименті підприємства будуть залишатися вироби, що здатні стабілізувати положення в момент, коли життєвий цикл продуктів основних учасників конкуренції стане приблизно однаковим. Особливо це стосується ситуації, коли резерви зниження життєвого циклу вичерпуються повільно.

Цікаво відзначити, що навіть при такому підході до розробки *параметричного ряду продуктів*, природною границею величини життєвого циклу *окремого продукту* є нульова тривалість. Дійсно, при послідовному врахуванні *усіх* нюансів ринкових потреб, кожен продукт буде єдиним у своєму роді. А це означає, що даний продукт розробляється, виробляється та доставляється споживачеві один-єдиний раз. Кожен наступний продукт буде відрізнятися від попередніх.

Звичайно, не слід очікувати, що істотні прориви в технології та конструкції продукту можуть бути здійснені протягом життєвого циклу, що прямує до нуля. Але, як й у випадку зі скороченням циклу розробки нових виробів, *імовірність наближення до нульового життєвого циклу* повинна розглядатися лідерами ВСК як реальна погроза.

Підводячи підсумки розгляду п'яти основних проблем, що виникають після входження підприємств до світового класу,

варто обмовитися, що сьогодні досить складно прогнозувати ринковий ландшафт у той момент, коли час розробки та життєвий цикл виробів наблизиться до нуля. Можна лише зробити висновок про те, що у більшості наукомістких галузей, які виробляють технічно складну продукцію, перехід до світового класу назрів, тому що ілюзорне благополуччя масового виробництва, приховує набагато більше реальних небезпек для підприємства. Основна небезпека полягає у тому, що конкуренти, котрі перейшли до світового класу, часто є дестабілізуючим чинником у більшому ступені, чим стохастичне поводження попиту на ринку. Особливо це варто мати на увазі вітчизняним підприємствам, що тільки починають (на внутрішньому ринку) конкурувати з лідерами виробництва світового класу. Тому підводячи підсумки огляду шляхів до виробництва світового класу, поряд з коротким аналізом небезпечних тенденцій варто визначити умови, що відповідають національній промисловості, коли перехід до WCM неминучий, коли – доцільний, а коли – небезпечний:

I. Вітчизняні підприємства в наукомістких галузях з невеликими обсягами виробництва та високою вартістю готової продукції, що розраховують зайняти своє місце, якщо не на світовому ринку, те хоча б у системі міжнародного поділу праці, можуть реалізувати свою мету *тільки після переходу до світового класу*. Справедливості заради, слід зазначити, що на більшості великих вітчизняних підприємств наукомістких галузей (суднобудування, загальне й енергетичне машинобудування і т.п.) давно склалися передумови такого підходу.

II. Вітчизняні підприємства галузей середньої наукоємності з відносно високими обсягами виробництва та відносно низкою вартістю продукції (автомобілебудування, виробництво побутової техніки), що прагнуть конкурувати з продукцією закордонних підприємств на внутрішньому ринку, *можуть одержати незаперечні конкуре-*

нтні переваги після переходу до світового класу. Однак при здійсненні остаточного вибору шляху розвитку для таких підприємств варто ретельно проаналізувати ресурсоємність цього переходу, а також зважити можливі небезпеки, що виникають *після* виходу до світового класу. При виборі шляху розвитку таких підприємств варто також нагадати про те, що масовий внутрішній ринок ще остаточно не склався (хоча і підданий тим же тенденціям, що і ринок у розвинутих країнах), а надій на вихід до світового ринку у вітчизняних підприємств розглянутого типу досить мало.

III. Вітчизняні підприємства, що традиційно функціонували в умовах безперервного виробництва (харчова промисловість, побутові товари першої необхідності і т.п.), на сьогодні у багатьох випадках не досягли максимальної ефективності, можливої при традиційному підході й, разом з тим, зберігають великий сектор ринку, що складається з населення зі низькою купівельною спроможністю. Перехід до ВСК, що заперечує механізми підвищення ефективності за рахунок наростання обсягів виробництва, досить небезпечний для таких підприємств, тому що він зажадає від підприємства великих витрат на зміну виробничого процесу, але не принесе ніяких вигод, що пов'язані зі зміцненням ринкових позицій.

Таким чином, у даний момент не можна говорити про доцільність повсюдного поширення світового класу виробництва у національній економіці, хоча потенціал даного методу для нашої країни досить великий.

Завершуючи вивчення проблем, що виникають до і після переходу до ВСК, необхідно розглянути перспективи цієї ідеології та зробити спробу прогнозування основних параметрів нової виробничої політики підприємств, що може прийти ні зміну ВСК.

Перехід від традиційного масового виробництва, коли підприємства конкурували

на основі досягнутих ними ефективності та якості продукції, до виробництва світового класу означає насамперед істотне скорочення часу розробки нових продуктів при *безумовному збереженні найвищої якості*. Відповідно даній логіці, основою для переходу до нових рубежів в організації виробництва буде масова індивідуалізація продукції *при безумовному збереженні мінімальних циклів її розробки і впровадження*. В наслідку, провідні підприємства досягнуть рівня, коли стане необхідним перехід до *індивідуалізації виробничих процесів*. Організаційною формою, що закріплює такий перехід, буде *масова індивідуалізація підприємств*, тобто створення тимчасових конгломератів із усіх необхідних ресурсів (фінансових, сировинних, людських), спрямованих на однократне задоволення потреб споживача чи групи споживачів. Сьогодні вже можна бачити вихідні передумови для існування такої організаційної структури – великі підприємства у провідних ринкових країнах стають все більш децентралізованими. Відповідальність за кінцеві результати діяльності таких підприємств переміщується до філій, та навіть – на рівень конкретних виробничих або інженерних підрозділів. Стрибок у розвитку інформаційних технологій, масових комунікацій, виникнення *всесвітньої комп'ютерної мережі*, прискорюючи цей процес "розповзання відповідальності", приведе до виникнення т.зв. *віртуальних підприємств*, як організаційного оформлення масової індивідуалізації.

Цей крок буде відповідною реакцією світового бізнесу на катастрофічне скорочення життєвого циклу продуктів та збільшення ринкової нестабільності. Віртуальні підприємства, що базуються на сучасних засобах комунікації та інформаційних технологіях, будуть являти собою міжфункціональні команди, що були зібрані разом для рішення *один-єдиної задачі*. Після зникнення ринкової необхідності така "збірна команда" може бути розпущена, а фірма

може перерозподіляти свої виробничі потужності та ресурси для рішення наступної задачі у рамках нового віртуального підприємства. Задачі, що можуть вирішувати віртуальні підприємства, поділяються на три основних рівні:

1) створення комплексного продукту (системи продуктів), цілком задовольняючі потреби одного індивідуального клієнта;

2) створення прототипів продукту або послуги, що можуть бути індивідуалізовані для задоволення потреб великого числа споживачів;

3) створення нових технологій або прототипів виробничих процесів, якими потім можуть скористатися "звичайні" підприємства масового виробництва.

Головна перевага ідеї віртуальних підприємств, що в ідеалі можуть включати у свій склад основних постачальників, розподільні мережі та навіть потенційних клієнтів, полягає у тому, що ці підприємства збирають разом (фізично або за допомогою телекомунікацій) людей, здатних внести найбільший вклад у рішення поставленої задачі, незважаючи на їхню організаційну й національну приналежність. Віртуальні підприємства мають здатність працювати за умов одночасних змін продуктів та ідеології виробничих процесів, тому в наслідку на базі деяких з них можуть бути організовані *звичайні підприємства* *одиночного, або навіть масового виробництва*.

Поки не зрозуміло, що як саме провідні компанії розвинених ринкових країн вийдуть на цей рівень, однак більшість аналітиків [2] сходяться на думці, що вже у найближчому майбутньому конкуренція за світовий рівень буде вестися саме на цих рубежах.

Таким чином, аналіз перспектив розвитку систем управління промисловими підприємствами в аспекті еволюції ринкових відносин дозволяє зробити наступні висновки:

1) шлях до світового рівня почався зі стрибкоподібного підвищення ефективнос-

ті масового виробництва, що функціонува-
ло за умов економіки масштабу;

2) збереження ідеології масового ви-
робництва може привести до значних втрат
ресурсів усіх видів за умов нестабільності
ринкового оточення;

3) перші системи виробництва світово-
го класу були спрямовані на жорстке вилу-
чення непродуктивних, неефективних ви-
трат та створення системи швидкого *реагу-*
вання на ринкову кон'юнктуру;

4) рішення задачі *випередження* коли-
вань, формування активної позиції на рин-
ку складає зміст нинішнього етапу розвитку
виробничих систем світового класу, коли
від ідеології підвищення *гнучкості вироб-*
ничої системи перейшли до ідеології *гнуч-*
кості асортименту продуктів;

5) подальше збільшення нестабільнос-
ті ринку, зниження тривалості життєвого
циклу виробу змушує провідні підприємст-
ва світової економіки працювати на межі
своїх можливостей, відкриваючи нові сфе-
ри бізнесу, де існує перспектива для впро-
вадження постійно обновлюваних індиві-
дуалізованих продуктів;

6) вихід на цей рівень накладає на під-
приємства національної економіки жорсткі
вимоги по рівню досконалості виробничого
процесу.

Література

1. J.Todd, Word-Class Manufacturing. – London: McGRAW Hill, 1995.
2. B.J.Pine, Mass Customisation: The New Frontier in Business Competition. – Boston: Harvard Business School Press, 1993.

А.А. АЛБУЛ, А.В. ТЕРЗИЕВ, М.А. ЮДИН,

Одесский национальный политехнический университет

ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА БАНКРОТСТВА: МИРОВАЯ И ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ПРАКТИКА

Одним из ключевых элементов совре-
менных экономических систем является
законодательство о несостоятельности, от
совершенства которого зависит будущее
физических и юридических лиц, участни-
ков предпринимательской деятельности.
Поиск оптимальной модели регулирования
банкротства невозможен без тесной взаи-
мосвязи экономики и юриспруденции, без
формирования эффективного института
банкротства.

Под институтом банкротства автор
предлагает понимать совокупность норм
права и экономических механизмов, регу-
лирующих отношения, возникающие в
процессе формирования банкротства
субъектов хозяйствования.

На начальном этапе формирования
института банкротства в Украине правове-
ды не достаточно серьезно относились к
изучаемой проблеме, не включив в "Закон о
банкротстве" 1992 г. даже четкого опреде-
ления банкротства, не выделив его призна-
ки, не говоря уже о включении в "Закон о
банкротстве" мер по поддержке отечест-
венного товаропроизводителя. Отсутствие
в законодательной базе четко определен-
ного механизма взыскания просроченной
задолженности и явилось одним из факто-
ров роста дебиторской и кредиторской за-
долженностей отечественных субъектов
хозяйствования, снижения деловой актив-
ности из-за неэффективности механизма
кредитования. Недостаточная проработка